

Piotr Fiałek

ZADANIA DELEGATA DS. OCHRONY MAŁOLETNIICH PRZED PRZEMOCĄ SEKSUALNĄ – REALIZACJA W KOŚCIELE PARTYKULARNYM W POLSCE

Wprowadzenie

Doświadczenie współczesne wskazuje, że jednym z istotnych zadań Kościoła katolickiego w jego wymiarze powszechnym, jak i partykularnym, jest właściwe wdrożenie mechanizmów ochrony wiernych przed zagrażającym mu złem. Jego oddziaływanie dotknęło wnętrza kościelnych struktur, co jest widoczne w krzywdzie małoletnich spowodowanej wykorzystaniem seksualnym dokonanej przez niektórych duchownych¹.

Temat podjęty w artykule odnosi się do realizacji zadania Kościoła w Polsce co do ochrony małoletnich przed wykorzystaniem seksualnym, ze szczególnym uwzględnieniem zadań delegatów do spraw ochrony dzieci i młodzieży. To oni jako pierwsi przyjmują osoby pokrzywdzone, stąd niezwykle ważnym jest, aby byli to ludzie kompetentni i zdolni do zrozumienia bólu ofiar.

Artykuł ukazuje normy prawne dotyczące ochrony małoletnich w ramach Kościoła powszechnego, następnie Kościoła partykularnego w Polsce. Taką wiedzę winien posiadać delegat świadczący pomoc ofiarom, dlatego konieczne jest ukazanie wymienionych podstaw oraz uprawnień osoby pokrzywdzonej przestępstwem. W głównej części przedstawione zostaną normy

Ks. mgr lic. PIOTR FIAŁEK, doktorant w Katedrze Kościelnego Prawa Procesowego, Mażeń-
skiego i Karnego oraz Katolickich Kościołów Wschodnich, Instytut Prawa Kanonicznego,
Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji, Katolicki Uniwersytet Lubelski Ja-
na Pawła II; Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Polska; e-mail: kspiotrf@gmail.com;
<https://orcid.org/0000-0001-5647-8810>

¹ Francesco, *Lettera del Santo Padre Francesco al Popolo di Dio* (20.08.2018), https://www.vatican.va/content/francesco/it/letters/2018/documents/papa-francesco_20_180820_lettera-popolo-didio.html [dostęp: 11.05.2021]; tekst polski w: A. Żak, *Wierzchołek góry lodowej. Kościół i pedofilia*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2019, s. 132-39.

prawne dotyczące delegatów oraz kompetencje osobowe, jakie winni posiadać.

1. Normy prawne Kościoła powszechnego w zakresie ochrony małoletnich przed wykorzystaniem seksualnym

W kan. 1395 § 2 zawarto przepis sankcjonujący przestępstwo przeciwko VI przykazaniu Dekalogu². Sprawcą jest tutaj osoba duchowna, a zatem mężczyzna, który przyjął ważnie sakrament święceń już w stopniu diakonatu [Papale 2012, 223-24]. Przykazanie to jest chronione przez prawodawcę także w innych kanonach, gdzie *crimen contra sextum* jest karane w powiązaniu także z innymi przestępstwami (kan. 1369-71, 1378, 1387) [Borek 2015, 16].

Dnia 30 kwietnia 2001 r. weszły w życie normy zatwierdzone przez papieża Jana Pawła II, rezerwujące Kongregacji Nauki Wiary kompetencję rozpatrywania najcięższych przestępstw przeciwko świętości sprawowanych sakramentów (Eucharystii oraz pokuty i pojednania), a także przeciw obyczajom, które zwiększyły ochronę potencjalnych ofiar, podnosząc ich wiek do lat osiemnastu³. Przedawnienie skargi karnej miało miejsce po dziesięciu latach od ukończenia przez ofiarę wskazanego wieku⁴.

W 2010 r. dokonano nowelizacji SST⁵. Wprowadzono znaczące zmiany: do dwudziestu lat wydłużono czas przedawnienia skargi karnej (art. 7 § 1 SST). Czas ten biegnie od ukończenia przez ofiarę osiemnastego roku życia (art. 7 § 2 SST). W poszczególnych przypadkach Kongregacja może uchylić przedawnienie (art. 7 § 1 SST).

² *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

³ Ioannes Paulus PP. II, *Litterae apostolicae motu proprio datae quibus Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis promulgantur Sacramentorum sanctitatis tutela* (30.04.2001), AAS 93 (2001), s. 737-39 [dalej cyt.: SST].

⁴ *Congregatio pro Doctrina Fidei, Epistola ad totius Catholicae Ecclesiae Episcopos aliosque Ordinarios et Hierarchas quorum interest: de delictis gravioribus eidem Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis* (18.05.2001), AAS 93 (2001), s. 785-88.

⁵ *Eadem, Normae de gravioribus delictis* (21.05.2010), AAS 102 (2010), s. 419-34; tekst polski w: „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 10 (2010), s. 53-56.

Obok przestępstwa wykorzystania seksualnego dokonanego przez duchownego na szkodę osoby małoletniej (art. 6 § 1, 1° SST) wprowadzono trzy nowe przestępstwa dokonywane przez duchownych: nabywanie, przechowywanie, rozpowszechnianie w celach lubieżnych materiałów pornograficznych z udziałem nieletnich do lat czternastu (art. 6 § 1, 2° SST). Z osobą małoletnią zrównano osoby trwale niezdolne posługiwać się rozumem (art. 6 § 1, 1° SST).

Kolejna modyfikacja norm SST weszła w życie 1 stycznia 2020 r. Zmiany zostały wprowadzone przez papieża Franciszka 3 grudnia 2019 r.⁶ Jedną ze zmian stało się podniesienie wieku ofiar przestępstw określonych w dotychczasowym art. 6 § 1, 2° SST do lat osiemnastu.

Działanie Kościoła zmierzające do ochrony osób przed wykorzystaniem seksualnym znalazło skuteczne zastosowanie dzięki kolejnej inicjatywie papieża Franciszka, który w maju 2019 r. wydał list apostolski w formie motu proprio *Vos estis lux mundi*⁷. Ta regulacja podała zasady powiadomień odnośnie do przestępstw przeciwko VI przykazaniu Dekalogu (dokonywanych tak przez duchownych, jak i przez członków instytutów życia konsekrowanego oraz stowarzyszeń życia apostolskiego). Według art. 1 § 1, a VELM: przestępstwo to polega na zmuszaniu kogoś, przy zastosowaniu przemocy lub groźby albo nadużycia władzy, do dokonywania lub poddawania się czynnościom seksualnym; dopuszczaniu się czynności seksualnych z osobą małoletnią lub bezradną; wytwarzaniu, prezentowaniu, przechowywaniu, rozpowszechnianiu (również drogą telematyczną) pornografii dziecięcej, a także rekrutowaniu albo nakłanianiu małoletnich lub bezradnych do udziału w prezentacjach pornograficznych.

Art. 1 § 2 VELM zawiera definicję potencjalnych ofiar wykorzystania seksualnego. Mogą nimi być osoby małoletnie, czyli takie, które nie ukończyły osiemnastego roku życia, a także prawnie z nimi zrównane. Druga kategoria

⁶ Rescriptum ex audientia SS. Mi: Rescritto del Santo Padre Francesco con cui si introducono alcune modifiche alle *Normae de gravioribus delictis* (03.12.2019), http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2019/documents/rc-seg-st-20191203_rescriptum_it.html [dostęp: 07.05.2021].

⁷ Franciscus PP., Lettera apostolica in forma di motu proprio *Vos estis lux mundi* (07.05.2019) [dalej cyt.: VELM], https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20190507_vos-estis-lux-mundi.html [dostęp: 07.05.2021].

potencjalnie pokrzywdzonych to osoby bezradne. Za takie uważa się tych, którzy są chorzy, obciążeni ułomnościami fizycznymi lub umysłowymi, a także osoby pozbawione wolności osobistej, która faktycznie, choćby sporadycznie, ogranicza im zdolność rozumienia lub chcenia, a więc wpływa na procesy intelektualne albo wolitywne, lub też uniemożliwia im zdolność przeciwstawienia się aktom agresji.

W tym samym paragrafie podano również definicję pornografii dziecięcej. Rozumie się ją jako jakiegokolwiek przedstawienie małoletniego, zaangażowanego w jednoznaczne czynności seksualne. Wspomniane przedstawienie osoby małoletniej może być dokonane niezależnie od użytych środków, a czynności mogą być rzeczywiste lub symulowane. Ponadto w definicji pornografii dziecięcej zawiera się jakiegokolwiek przedstawianie narządów płciowych małoletnich w celach przede wszystkim seksualnych.

Szczególnym wyrazem ochrony prawnej pokrzywdzonych przestępstwem wykorzystania seksualnego jest wprowadzenie regulacji prawnych z 2016 i 2019 r. Pozwalają one na egzekwowanie odpowiedzialności i karanie podmiotów, które poprzez swoje działania lub zaniechania dokonały wtórnego skrzywdzenia ofiar przestępstw seksualnych. To ponowne działanie na szkodę wspomnianych osób nie ma charakteru seksualnego, ale jest brakiem realizacji zadania troski i ochrony przez przełożonych.

Chronologicznie pierwszym w tym względzie jest list apostolski papieża Franciszka, wydany w formie motu proprio *Come una madre amorevole*⁸. W dokumencie tym uszczegółowiono zakres przyczyn, których zaistnienie może spowodować usunięcie z urzędu przełożonego kościelnego: biskupa diecezjalnego lub eparchy oraz zrównanych w prawie z nimi (kan. 368 KPK/83 i kan. 313 KKKW⁹). W art. 1 § 4 CMA z biskupem diecezjalnym i eparchą zrównano wyższych przełożonych instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostolskiego na prawie papieskim. Regulacja dotychczas-

⁸ Idem, Litterae apostolicae motu proprio datae *Come una madre amorevole* (04.06.2016), AAS 108 (2016), s. 715-17 [dalej cyt.: CMA]; tekst polski w: „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 6 (2016), s. 6-7.

⁹ *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (18.10.1990), AAS 82 (1990), s. 1045-363; tekst polski: *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II*, tłum. L. Adamowicz, M. Dyjakowska, Wydawnictwo Gaudium, Lublin 2002.

sowa (kan. 193 KPK/83) w sposób ogólny stanowiła, iż usunięcie z urzędu nadanego na czas nieokreślony może nastąpić, jeśli wystąpią ku temu poważne przyczyny. Art. 1 § 1 CMA stanowi, że przełożony kościelny może zostać usunięty z urzędu, jeśli wskutek zaniedbania dokonał albo zaniechał czynów, które spowodowały krzywdę osobom fizycznym lub jakiejś wspólnoty. Krzywda może mieć charakter fizyczny, moralny, duchowy lub materialny. Usunięcie może nastąpić, jeśli dowiedzie się, iż przełożony obiektywnie w bardzo poważnym stopniu uchybił sumienności (nawet wówczas, gdy z jego strony nie zaistniała poważna wina moralna), do której był zobligowany z racji swego urzędu (art. 1 § 2 CMA). Zgodnie z art. 1 § 3 CMA, gdy przestępstwa dokonano wobec małoletnich lub bezbronnych, przyczyną wystarczającą jest poważny brak sumienności.

Zobowiązanie przełożonych kościelnych do ochrony poszkodowanych przed wykorzystaniem seksualnym podejmuje także VELM. Właściwy przełożony musi reagować na zgłoszenia potencjalnego działania zakazanego, którego sprawcą może być duchowny lub członek instytutu życia konsekrowanego bądź stowarzyszenia życia apostołskiego (art. 1 § 1 VELM). Ponadto przepisy VELM stosuje się, gdy zgłoszenie dotyczy podmiotów pełniących funkcję przełożonych określonych w art. 6 VELM. Według postanowień art. 2 § 1 VELM Synody Biskupów Kościołów patriarchalnych i Kościołów arcybiskupich większych oraz Rady Hierarchów Kościołów Metropolitalnych *sui iuris*, diecezje i eparchie zostały zobowiązane, aby w ciągu jednego roku od wejścia w życie VELM, utworzyły pojedynczo lub wspólnie z innymi, łatwo dostępny system zawiadamiania o podejrzeniu przestępstwa wykorzystania seksualnego. Realizację tą należało wykonać również poprzez utworzenie specjalnego urzędu. W Polsce wykonano wymieniony wcześniej przepis, tworząc urząd delegata do spraw ochrony dzieci i młodzieży¹⁰.

Kolejne artykuły VELM stanowią unormowanie prawne co do działania Kościoła na rzecz ochrony pokrzywdzonych wykorzystaniem seksualnym (w artykule podjęto zagadnienie funkcjonowania delegatów, stąd pomijam

¹⁰ Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia* (08.10.2019) [dalej cyt.: WKEP], w: *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Aspekt prawny*, red. P. Studnicki, M. Dalgiewicz, Apostolicum, Ząbki 2020, s. 46-58.

dodatkowe regulacje). Art. 3 VELM odnosi się do zawiadomienia o podejrzeniu przestępstwa; art. 4 stanowi o ochronie osoby składającej zawiadomienie; art. 5 dotyczy troski o kręgi osób dotkniętych krzywdą wykorzystania seksualnego; art. 19 wskazuje na konieczność zachowania prawa państwowego. Jeśli chodzi o zgłoszenia dotyczące oskarżeń wobec podmiotów wymienionych w art. 6 VELM, nie przyjmuje ich delegat, lecz władza wskazana w art. 8 VELM.

2. Ochrona prawna małoletnich przed wykorzystaniem seksualnym według polskiego ustawodawstwa partykularnego

W 2011 r. kard. W. Levada wystosował do konferencji biskupów list odnoszący się do prezentacji okólnika w sprawie utworzenia lub znowelizowania wytycznych w zakresie postępowania w przypadku podejrzenia o przestępstwo wykorzystania seksualnego małoletnich przez duchownego¹¹. W liście tym zawarto zobowiązanie, by kopię wytycznych przesłano do Kongregacji Nauki Wiary do końca marca 2012 r. Celem, jaki przyświecał wspomnianej dykasterii, było udzielenie pomocy poszczególnym Kościołom partykularnym w stosowaniu norm SST w warunkach, gdzie swoją jurysdykcję sprawowały poszczególne konferencje biskupów. Okólnik dotyczący opracowania lub znowelizowania wytycznych postępowania, wskazywał na szczególną odpowiedzialność biskupa w zakresie ochrony wiernych, przede wszystkim niepełnoletnich. Odniesiono się do zagadnień szacunku wobec ofiar wykorzystania seksualnego, ich ochrony, formacji przyszłych duchownych i zakonników, a także stałego towarzyszenia biskupa względem kapłanów i współpracy z władzami świeckimi w postępowaniu wyjaśniającym i ewentualnie karnym, gdy zachodziło przestępstwo przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu¹².

¹¹ Congregazione per la Dottrina della Fede, *Lettera del Cardinale William Levada per la presentazione della circolare alle Conferenze Episcopali sulle linee guida per i casi di abuso sessuale nei confronti di minori da parte di chierici* (03.05.2011), http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20110503_levada-abuso-minori_pl.html [dostęp: 07.05.2021], tekst polski w: *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Aspekt prawny*, s. 33-34.

¹² Eadem, *Lettera Circolare per aiutare le Conferenze Episcopali nel preparare Linee guida per il trattamento dei casi di abuso sessuale nei confronti di minori da parte di chierici* (03.05.2011), http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/doc_doc_index_

Konferencja Episkopatu Polski opracowała wytyczne postępowania już w 2009 r. Następnie dokonano ich nowelizacji w związku z Okólnikiem Kongregacji Nauki Wiary. Po wprowadzeniu uwag wymienionej dykasterii, w styczniu 2014 r. przyjęto nową wersję WKEP wraz z trzema Aneksami [Majer 2018, 220]. Obecnie obowiązuje nowelizacja WKEP z 2019 r. Struktura WKEP składa się ze wstępu, w którym przedstawiono zadania realizowane w ramach ochrony wiernych przed wykorzystaniem seksualnym; następnie podano właściwą kompetencję osądzania najcięższych przestępstw określonych w SST; kolejno ukazano postępowanie w ramach dochodzenia wstępnego wobec podejrzenia o dokonanie przestępstwa *contra sextum*. Do WKEP dołączono trzy aneksy: I – pomoc ofiarom; II – procedura postępowania; III – zasady formacji i profilaktyki.

W kontekście ochrony małoletnich przed przestępstwem wykorzystania seksualnego ważnym dokumentem jest także raport Konferencji Episkopatu Polski z 2020 r.¹³ Dane statystyczne i wprowadzone w treści raportu wnioski prowadzą do coraz lepszej jakościowo reakcji Kościoła wobec dramatu wielu poszkodowanych. Ważnym wnioskiem w raporcie jest dostrzeżenie, iż delegaci winni z największym zaangażowaniem realizować swoje zadania, a przełożeni nie powinni obciążać ich dodatkowymi obowiązkami. Pomoc ofiarom i ciągła gotowość do niesienia pomocy wymagają wysokiego poziomu dyspozycyjności delegatów¹⁴.

3. Urząd delegata ds. ochrony dzieci i młodzieży na podstawie WKEP

Zgodnie z art. 2 § 1 VELM w Kościołach partykularnych należy ustanowić odpowiedni system przyjmowania zawiadomień o podejrzeniu popełnienia przestępstwa wykorzystania seksualnego na szkodę osób małoletnich. Obowiązek ten można wypełnić poprzez powołanie urzędu zgłoszeń.

Kan. 145 § 1 KPK/83 stanowi, że urząd jest jakimkolwiek zadaniem ustanowionym na stałe, z postanowienia Bożego lub kościelnego, dla realizacji

it.htm [dostęp: 07.05.2021], tekst polski w: *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Aspekt prawny*, s. 35-42.

¹³ Konferencja Episkopatu Polski, *Ochrona małoletnich i pomoc pokrzywdzonym wykorzystaniem seksualnym w Kościele w Polsce – raport roczny 2020*, Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC im. Witolda Zdaniewicza, Warszawa 2021.

¹⁴ Tamże, s. 27-28.

celu duchowego. Paragraf 2 tego kanonu zawiera przepis, według którego kompetentna władza określa obowiązki i prawa wykonujących dany urząd.

WKEP 2a, działając według art. 2 § 1 VELM i kan. 145 § 1-2 KPK/83, zobowiązuje, by w każdej diecezji i w każdej prowincji kleryckiego instytutu życia konsekrowanego na prawie papieskim lub kleryckiego stowarzyszenia życia apostołskiego na prawie papieskim ustanowiono delegata ds. ochrony dzieci i młodzieży.

Przełożeni kościelni, a zatem biskup diecezjalny lub wyższy przełożony zakonny (art. 1 Aneksu I), wykonują zobowiązanie do ochrony również poprzez utworzenie systemu przyjmowania zgłoszeń. Realizują to wskazując właściwą osobę, czyli delegata (art. 1 Aneks II). Jak wynika z art. 2 § 1 VELM i WKEP 2a oraz art. 3 Aneksu I i art. 5 Aneksu II, przełożony kościelny według własnego uznania nadaje urząd delegata osobom zdarnym. Takimi są wierni (świeccy, osoby życia konsekrowanego, duchowni), którzy spełniają kryteria określone przez prawodawcę w kan. 149 § 2 KPK/83: osoby pozostają we wspólnocie Kościoła i wykazują atrybuty umożliwiające skuteczne wypełnianie zamierzeń powołującej ich władzy. Te ostatnie elementy nie zostały wprost wyrażone w przepisach, jednak można je zrekonstruować z zasad wprowadzających VELM i WKEP. Podstawy te są jednocześnie określeniem przymiotów osób wykonujących zadanie delegata ds. ochrony dzieci i młodzieży.

Mając na względzie wprowadzenie do VELM jako główne przymioty delegata należałoby wskazać dobrą sławę oraz gorliwość o sprawiedliwość. Jak wskazuje papież Franciszek, w obliczu przestępstw seksualnych na szkodę dzieci i młodzieży, Kościół musi dać odpowiedź jednoznacznego opowiedzenia się po stronie ofiar. Tymi, którzy jako pierwsi przyjmują zranionych wykorzystaniem seksualnym, są delegaci. Muszą zatem być autentyczni i gorliwi w realizacji sprawiedliwego, a zatem pełnego szacunku odniesienia do zgłaszających zawiadomienie. To z kolei zakłada konieczność powagi osobowej delegatów, ich otwarcia na drugiego człowieka, a zarazem adekwatnej do wagi spraw dyskrecji (także w wymiarze prawnym – art. 2 § 2, art. 5 § 2 VELM).

Art. 5 § 1 VELM daje uprawnienie poszkodowanym (bezpośrednio ofiary, także pozostałym kręgom-ofiarom pośrednim: rodzice, rodzeństwo, inni bliscy, środowisko parafialne oraz inne podmioty), aby byli traktowani z go-

dnością i szacunkiem. Delegaci zatem są zobowiązani do przyjęcia postawy empatii wobec krzywdy ofiar. Zdolność do zachowywania takiej postawy wytwarza konieczność wcześniejszego przygotowania intelektualnego oraz kształtowania umiejętności właściwej komunikacji interpersonalnej. Na gruncie wiedzy będzie to podstawowa znajomość prawa kanonicznego w zakresie Księgi VI KPK/83 oraz norm SST, VELM, CMA, WKEP, a także XXV rozdziału Kodeksu karnego. Ponadto delegat winien nabyć właściwą wiedzę w zakresie psychologii (zwłaszcza psychologii rozwojowej, psychopatologii ze szczególnym uwzględnieniem możliwych nieprawidłowości osobowościowych nabytych ze względu na typ wykorzystania seksualnego dokonanego przez osoby duchowne), seksuologii (ze zwróceniem uwagi na zagadnienia nieprawidłowego postępowania sprawców przestępstw seksualnych) a także poradnictwa¹⁵.

Delegaci, na podstawie art. 5 VELM i WKEP 3, art. 1 ust. 1 i art. 4 ust. 3 Aneksu I winni udzielić stosownej pomocy. Pierwszym aktem tego działania jest wysłuchanie ofiary z jednoznacznym i autentycznym wyrażeniem prawdy, że ujawnienie krzywdy jest działaniem dla dobra Kościoła. Delegat umocni w ten sposób poczucie bezpieczeństwa w ofierze i uwolni ją od poczucia rozterki moralnej, którą może przeżywać, obawiając się, że wyjawienie prawdy mogłoby komukolwiek przynieść szkodę. Zapewnienie o słusznej decyzji ujawnienia jest niezwykle istotnym zadaniem delegata (art. 4 ust. 2 Aneksu I).

Pomoc ofiarom to także wsparcie psychologiczne, które winien zaferować delegat, gdy pokrzywdzony sam o to prosi lub gdy wskazują na to okoliczności (art. 1 Aneksu I). Pierwszej pomocy psychologicznej, jeśli jest potrzebna, udzielić może specjalnie wyznaczona osoba, którą przełożony kościelny wyznacza do tego zadania.

W art. 1 Aneksu I wskazano, że osoba zgłaszająca wykorzystanie seksualne ma prawo do pomocy duszpasterskiej. To bardzo ważne zadanie delegata. Okoliczności wykorzystania seksualnego są zazwyczaj trudne same w sobie. Pozostawić mogą głębokie rany w osobowości pokrzywdzonych.

¹⁵ Program i tok przygotowania opracowano w Centrum Ochrony Dziecka przy Akademii Ignatianum w Krakowie. Studia podyplomowe *Profilaktyka przemocy seksualnej wobec dzieci i młodzieży* oferują właściwe przygotowanie w wymienionych obszarach: <https://cod.ignatianum.edu.pl/edukacja-i-prewencja/studia-podyplomowe.html> [dostęp: 11.05.2021].

Jeśli sprawcą jest duchowny czy osoba zakonna, wówczas skala cierpienia ofiary wzrasta. Dzieje się tak, gdyż duchowni i osoby zakonne są często traktowane jak ktoś z kręgu rodzinnego. Stąd krzywdy wyrządzone przez osobę, z którą ofiara miała silne więzi, mogą być o wiele bardziej złożone w skutkach niż w przypadku ran spowodowanych przez sprawców przypadkowych [Zmarzlik 2015, 10-12]. Jedną z najtrudniej uleczalnych ran zadanych przez sprawców wywodzących się z kręgów kościelnych może być wywołanie w ofierze niechęci do Pana Boga, wygenerowanie obrazu Boga jako tego, który zgodził się na krzywdę dziecka, wreszcie na wzbudzenie lęku w ofierze, którą sprawca przekonuje, że to ona jest winna upadkowi moralnemu duchownego i za to zostanie potępiona przez Boga [Kusz 2015, 36-38].

Towarzystwo duchowe, które zapoczątkowuje delegat, jest podstawowym zadaniem. Właściwie poprowadzone oddziaływanie duszpasterskie delegata winno być ukierunkowane tak na ofiarę, jak i na innych pokrzywdzonych dramatem wykorzystania seksualnego, czyli na rodzinę ofiary, krąg jej najbliższych, wspólnotę parafialną (przy pomocy i wsparciu innych zaangażowanych w duszpasterstwo – art. 2 Aneksu I).

4. Procedura przyjęcia zgłoszenia i udzielenia pomocy przez delegata

Delegat winien zawsze pamiętać, że w imieniu Kościoła przyjmuje człowieka zranionego przez innych, którzy mieli działać na rzecz dobra duchowego, jednak zawiedli i dopuścili się zachowań, które Kościół surowo potępia¹⁶. Jak zarządzono w art. 2 § 1 VELM system zawiadamiania, w tym urząd delegata ds. ochrony dzieci i młodzieży, musi być łatwo dostępny. Stąd diecezje oraz wyżsi przełożeni zakonni organizują na oficjalnych stronach internetowych stosowne informacje dotyczące kontaktu z delegatem. Podaje się imię i nazwisko delegata, numer telefonu, adres e-mail (WKEP 2a)¹⁷.

¹⁶ Francesco PP., *Lettera ai Vescovi Statunitensi che partecipano agli esercizi spirituali presso Il Seminario di Mundelein a Chicago* (02-08.01.2019), http://www.vatican.va/content/francesco/it/letters/2019/documents/papa-francesco_20190101_lettera-vescovi-usa.html [dostęp: 11.05.2021], tekst polski w: A. Żak, *Wierchołek góry lodowej. Kościół i pedofilia*, s. 113-26.

¹⁷ Wykaz delegatów diecezjalnych i zakonnych znajduje się na stronie internetowej Konferencji Episkopatu Polski: <https://ochrona.episkopat.pl/delegaci-diecezjalni>, <https://ochrona.episkopat.pl/delegaci-zakonni> [dostęp: 11.05.2021]; podobnie wykazy delegatów podano

Delegat przyjmujący osobę skrzywdzoną, działa z zachowaniem norm określonych w art. 1 Aneksu I. Po pełnym szacunku wysłuchaniu ofiary, zapewnia właściwą pomoc. Zawsze buduje w ofierze poczucie bezpieczeństwa i deklaruje gotowość wsparcia ze strony Kościoła. W czasie rozmowy z ofiarą delegat winien uzyskać konieczne dane, o których jest mowa w art. 1a ust. 2 Aneksu II: dane domniemanego sprawcy, ogólny opis czynu zabronionego, imię i nazwisko domniemanej osoby pokrzywdzonej, jeśli zgłasza osoba trzecia wówczas także jej dane. Z rozmowy z domniemaną ofiarą należy sporządzić protokół. Dobrym rozwiązaniem jest dobranie notariusza, który sporządza stosowne zapisy w protokole.

W protokole należy uwzględnić zapytanie skierowane do potencjalnej ofiary dotyczące faktu zgłoszenia podejrzenia przestępstwa do prokuratury. Osoba zgłaszająca wykorzystanie seksualne winna udzielić odpowiedzi, którą poświadczą podpisem (jeśli odmawia złożenia podpisu, należy sporządzić notatkę służbową – art. 5 ust. 2 Aneksu II). W przypadku, gdy potencjalna ofiara nie zgłosiła podejrzenia dokonania przestępstwa właściwym organom ścigania, wówczas delegat ma obowiązek, zgodnie z art. 240 Kodeksu karnego¹⁸, złożyć w prokuraturze rejonowej zawiadomienie.

Jeśli potencjalna ofiara nie ukończyła piętnastego roku życia, wówczas może być przesłuchiwana jedynie za zgodą rodziców i przy udziale psychologa. Natomiast w przypadku ofiar między piętnastym a osiemnastym rokiem życia wymaganiem jest obecność psychologa (art. 5 ust. 4 Aneksu II).

Zgromadzona przez delegata dokumentacja (protokół z rozmowy podpisany przez wszystkich uczestników oraz pisemne zgłoszenie, jeśli ofiara takiego dokonała) zostaje przekazana odpowiedniemu przełożonemu kościelnemu (art. 7 ust. 1 i 2 Aneksu II). Zostanie ona dołączona do materiału dowodowego gromadzonego w ramach wstępnego dochodzenia kanonicznego.

na stronie Centrum Ochrony Dziecka: <https://www.cod.ignatianum.edu.pl/> [dostęp: 11.05.2021].

¹⁸ Ustawa z dnia 06.06.1997 r. *Kodeks karny*, Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.

5. Uprawnienia osoby składającej zawiadomienie

Zgodnie z art. 3 § 2 VELM każdy człowiek może złożyć zawiadomienie o podejrzeniu przestępstwa wykorzystania seksualnego. Ofiara bądź inne osoby świeckie posiadają w tym względzie swobodę. Duchowni oraz członkowie instytutów życia konsekrowanego lub stowarzyszeń życia apostołskiego, w przypadku posiadania informacji lub dowodów na ten temat, są zobligowani do złożenia zawiadomienia (art. 3 § 1 VELM).

Tak ofiara, jak i inne osoby zgłaszające podejrzenie przestępstwa, posiadają uprawnienie do ochrony przed szkodzeniem lub jakimikolwiek repercjami (art. 4 § 2 VELM). Na żadną z osób zgłaszających podejrzenie przestępstwa wykorzystania seksualnego nie można nakładać obowiązku milczenia co do faktu wykonania uprawnienia lub obowiązku, o których w art. 3 § 1-2 VELM [Dohnalik 2020, 133]. Wolność zgłaszających od obowiązku zachowania tajemnicy potwierdza także instrukcja *O poufności procedur prawnych*¹⁹.

Osoby, które twierdzą, że zostały pokrzywdzone przestępstwem wykorzystania seksualnego oraz ich rodzice posiadają uprawnienie, aby ze strony kościelnej otrzymały życzliwe przyjęcie wraz z propozycją udzielenia im pomocy duchowej, medycznej, terapeutycznej i psychologicznej. Ich wizerunek oraz wszystko to, co odnosi się do sfery prywatnej (w tym dane osobowe) należy chronić (art. 5 § 1-2 VELM). Jeśli przestępstwa wykorzystania seksualnego dokonano w związku ze sprawowaniem sakramentu pokuty i pojednania lub pod jego pretekstem (kan. 1387 KPK/83, 1458 KKKW, art. 4 § 1, 4° SST), wówczas oskarżonemu lub jego obrońcy nie wolno ujawnić danych oskarżyciela, chyba że wyraźnie na to zezwoli (art. 24 § 1 SST).

Ofiara wykorzystania seksualnego przez duchownego posiada także uprawnienie do informacji na temat poszczególnych etapów postępowania

¹⁹ Rescriptum ex audientia SS. mi: Rescritto del Santo Padre Francesco con cui si promulga L'Isruzione *Sulla riservatezza delle cause* (06.12.2019) [dalej cyt.: ISR], http://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2019/documents/rc-seg-st-20191206_rescriptum_it.html [dostęp: 08.05.2021], tekst polski w: *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Aspekt prawny*, s. 57-58.

karnego oraz wyroku, jaki został wydany (ISR 1). Informacja uprawnionej osobie jest przekazywana na jej prośbę²⁰.

Zakończenie

Ochrona dzieci i młodzieży stanowi w Kościele jedno z najpilniej realizowanych zadań. Wydane normy prawne służą zabezpieczeniu dobra wiernych, stanowią także prawną odpowiedź na zło wykorzystania seksualnego. Regulacje prawne w tym względzie zobowiązują przełożonych kościelnych do skutecznej reakcji tak wobec poszkodowanych, jak i sprawców. Odnośnie do ofiar wykorzystania seksualnego pomoc ze strony Kościoła w pierwszym etapie dociera poprzez system zawiadamiania i pierwszej pomocy duchowej, duszpasterskiej oraz prawnej. W jego ramach zadanie to wykonują delegaci ds. ochrony dzieci i młodzieży. Pełniący ten urząd, po uzyskaniu dodatkowych kompetencji, szczególnie w zakresie prawa kanonicznego, psychologii i poradnictwa, są zobligowani do przyjęcia potencjalnych ofiar, wysłuchania ich i wsparcia, a także zapewnienia im poczucia bezpieczeństwa i pewności przekonania, że dzięki ujawnieniu krzywdy, jaka ich spotkała, przynoszą pomoc Kościołowi w perspektywie oczyszczenia i zadośćuczynienia.

PIŚMIENNICTWO

- Borek, Dariusz. 2015. *Sextum Decalogi praeceptum w kanonicznym prawie karnym aktualnie obowiązującym*. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej „Biblos”.
- Kusz, Ewa. 2015. „Wykorzystanie seksualne małoletnich przez osoby duchowne – analiza zjawiska.” *Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka* 14, nr 1:30-39.
- Majer, Piotr. 2018. „Problem wykorzystywania seksualnego małoletnich w Kościele. Perspektywa prawnokanoniczna.” W *Seksualne wykorzystywanie małoletnich w Kościele*, red. Adam Żak, i Ewa Kusz, 209-41. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie.
- Papale, Claudio. 2012. *Il processo penale canonico. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VII. Parte IV*. Città del Vaticano: Urbaniana University Press.

²⁰ Kongregacja Doktryny Wiary, *Vademecum dotyczące wybranych kwestii proceduralnych w zakresie postępowania w przypadkach nadużyć seksualnych popełnianych przez duchownych wobec małoletnich* (16.07.2020), s. 164, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20200716_vademecum-casi-abuso_pl.html [dostęp: 11.05.2021].

Zmarzlik, Jolanta. 2015. „Gdy sprawcą jest duchowny.” *Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka* 14, nr 1:9-13.

Dohnalik, Jan. 2020. „Procedury kanoniczne w przypadku przestępstw seksualnych duchownych wobec małoletnich.” *W Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Aspekt prawny*, red. Piotr Studnicki, i Marta Dalgiewicz, 131-39. Ząbki: Apostolicum.

Zadania delegata ds. ochrony małoletnich przed przemocą seksualną – realizacja w Kościele partykularnym w Polsce

Streszczenie

W artykule podjęto temat ochrony dzieci i młodzieży przed wykorzystaniem seksualnym ze strony osób duchownych. Kościół katolicki realizuje to zadanie między innymi poprzez sprawny system przyjmowania zgłoszeń o podejrzeniu przestępstwa. W ramach tego systemu ważną rolę odgrywają delegaci. Przedstawienie ich zadań oraz opis wymaganych kompetencji osobowych stanowią główną część artykułu.

Słowa kluczowe: delegat ds. ochrony dzieci i młodzieży, wykorzystanie seksualne, ochrona małoletnich, przestępstwa przeciw VI przykazaniu Dekalogu

Assignments of the Designated Safeguarding Lead in the Minor Protection Against Sexual Abuse – Implementation in the Particular Church in Poland

Abstract

In the article the issue of children and youth protection against sexual abuse by the clergy was taken up. The task is pursued by the Catholic Church by the efficient system of accepting notifications on suspicion of committing a crime, among others. Within the scope of the system the important role is played by the designated safeguarding leads. Presenting their responsibilities and the description of the required personal competence constitute the essential part of the article.

Keywords: designated safeguarding lead of children and youth, sexual abuse, the minors protection, offences against the 6th Commandment

Information about Author: Rev. PIOTR FIAŁEK, J.C.L., Ph.D. student in the Department of Church Procedural Law, Marriage, Criminal and Eastern Catholic Churches, Institute of Canon Law, Faculty of Law, Canon Law and Administration, the John Paul II Catholic University of Lublin; Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Poland; e-mail: kspiotrf@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-5647-8810>